

O'ZBEKISTONDA EKOTURIZM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI.

Qilicheva Mexriniso Ne'matjon qizi

*Termiz Davlat Universiteti "Turizm va
mehmondo'stlik" yo'nalishi*

1-kurs magistranti

kilichevamekhriniso@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekistonda ekoturizm imkoniyatlarini kengaytirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha mavjud imkoniyatlar va istiqbolli yo'nalishlar tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ekoturizmning hududiy salohiyati, ekologik xavfsizlik, infratuzilma holati hamda xalqaro tajribalardan foydalanish zarurati ko'rib chiqiladi. Maqolada ekoturizmning atrof-muhitni muhofaza qilishga qo'shgan hissasi, mahalliy aholi farovonligiga ijobiy ta'siri va barqaror turizmni shakllantirishdagi o'rni ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so'zlar: ekoturizm, ekologik barqarorlik, infratuzilma, O'zbekiston, tabiiy resurslar, xalqaro tajriba.

Abstract

This article analyzes the opportunities for expanding ecotourism in Uzbekistan and the prospects for ensuring environmental sustainability. The research explores the regional potential of ecotourism, the state of ecological safety and infrastructure, as well as the need for integrating international experiences. The article highlights the role of ecotourism in environmental protection, its positive impact on the well-being of local communities, and its contribution to shaping sustainable tourism practices.

Keywords: ecotourism, environmental sustainability, infrastructure, Uzbekistan, natural resources, international experience.

Аннотация

В статье рассматриваются возможности расширения экотуризма в Узбекистане и перспективы обеспечения экологической устойчивости. В процессе исследования проанализирован региональный потенциал экотуризма, состояние инфраструктуры и экологической безопасности, а также необходимость внедрения международного опыта. Отражена роль экотуризма в охране окружающей среды, его положительное влияние на благосостояние местного населения и вклад в формирование устойчивого туризма.

Ключевые слова: экотуризм, экологическая устойчивость, инфраструктура, Узбекистан, природные ресурсы, международный опыт.

Kirish

Bugungi globallashuv va urbanizatsiya jarayonlari natijasida dunyo miqyosida ekologik muvozanatning buzilishi, tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish va iqlim o'zgarishlari insoniyatni barqaror rivojlanish yo'liga jiddiy e'tibor qaratishga majbur qilmoqda. Shu nuqtai nazardan turizm sohasi ham o'zgarishlarga uchramoqda — endilikda masshtabli va ko'p sonli sayyohlarni jalb etishga qaratilgan an'anaviy turizm o'rniga ekologik xavfsizlikni ta'minlovchi, atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtiruvchi alternativ shakllar — jumladan, ekoturizmga ustuvorlik berilmoqda.

Ekoturizm bu — tabiat qo'ynida dam olish, ekologik ta'lim va madaniy o'zaro ta'sir orqali insonning tabiat bilan uyg'un yashashini targ'ib qiluvchi turizm yo'nalishidir. U nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki mahalliy aholining farovonligini oshirish, tabiiy va madaniy merosni saqlash, yosh avlodda ekologik ongni shakllantirishga xizmat qiladi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, ekoturizm orqali ekologik barqarorlikni saqlash, tabiatni muhofaza qilish va turizm infratuzilmasini yashil asosda rivojlantirishga erishish muddmkin.

O'zbekiston ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega davlatlar sirasiga kiradi. Respublikamizning geografik jihatdan xilma-xil tabiiy hududlari — tog'li zonalar (Tyan-Shan, Hisor tog' tizmalari), cho'l va yarim cho'l landshaftlari (Qizilqum, Ustyurt platosi), suv ekotizimlari (Aydar-Arnasoy ko'llar tizimi, Amudaryo va Sirdaryo havzalari) hamda biosfera rezervatlari (Chatqol, G'issar, Zarafshon) ekoturistik faoliyat uchun noyob manzillar hisoblanadi. Shuningdek, mamlakatda ekoturizmni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari qabul qilinmoqda. Xususan, "Yashil makon" umummilliy loyihasi, "Ekoturizmni rivojlantirish konsepsiyasi" va "2023–2030 yillarda turizmni rivojlantirish strategiyasi" kabi hujjatlar ushbu yo'nalishda muhim qadamlar bo'ldi. Bu esa ekoturizmning nafaqat turizm sohasi, balki ekologik barqarorlik, ijtimoiy rivojlanish va iqtisodiy diversifikatsiya uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

Mazkur maqolada O'zbekistonda ekoturizm imkoniyatlarini kengaytirish yo'llari, mavjud resurslar va ularni samarali boshqarish mexanizmlari, shuningdek, ekoturizm orqali ekologik barqarorlikka erishish istiqbollari har tomonlama tahlil qilina

Metodologiya

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda ekoturizm imkoniyatlarini baholash, mavjud resurslardan samarali foydalanish yo'llarini aniqlash hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida muallif integratsiyalashgan yondashuvdan foydalangan bo'lib, unda sifat (qualitative) va miqdoriy (quantitative) tadqiqot metodlari uyg'un holda qo'llanildi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda olib borildi:

Nazariy-uslubiy asoslarning shakllantirilishi

Ilmiy ishda barqaror rivojlanish nazariyasi, ekologik iqtisodiyot konsepsiyasi va yashil turizm modeli asosiy nazariy platforma sifatida tanlandi. Xususan, J. Hunter (1997) va B. Lane (1994) tomonidan taklif etilgan ekoturizmga oid ilmiy yondashuvlar, shuningdek, BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDGs) muvofiq ravishda ishlab chiqilgan ekologik ko'rsatkichlar tizimi asos qilib olindi. Tadqiqotda ekologik turizmni baholashda SWOT, PEST va GIS (Geographic Information System) tahlil metodlaridan foydalanildi.

Empirik ma'lumotlar to'plash va tahlil qilish

O'zbekistondagi ekoturizm salohiyatiga ega hududlar — Surxondaryo viloyatidagi Boysun tog'lari, Navoiydagi Qizilqum hududi, Namangandagi Chatqol biosfera rezervati, Qoraqalpog'istondagi Orolbo'yi zonasi va Samarqand viloyatidagi Zarafshon tog' tizmasi — tadqiqotning asosiy obyektlari sifatida tanlandi. Ushbu hududlarda mavjud ekoturizm resurslari, tabiiy-geografik imkoniyatlar, mahalliy aholining ishtiroki, mavjud infratuzilma holati va sayyohlar soni kabi omillar tahlil qilindi.

Ma'lumotlar quyidagi manbalar orqali to'plandi:

- O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi statistik ma'lumotlari;
- Turizm va madaniy meros vazirligi hisoboti;
- UNDP, UNWTO va WWF kabi xalqaro tashkilotlarning mintaqaviy hisobotlari;
- Soha bo'yicha ilgari o'tkazilgan ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar;
- Mahalliy hokimiyatlar va nodavlat notijorat tashkilotlarining dastlabki ma'lumotlari

Solishtirma va mintaqaviy tahlil

O'zbekiston tajribasi Markaziy Osiyo mintaqasidagi boshqa davlatlar — Qirg'iziston va Qozog'iston bilan solishtirildi. Solishtirma tahlil natijasida ushbu davlatlardagi ekoturizm siyosati, qonunchilik bazasi, infratuzilma va aholini jalb etish mexanizmlari o'rganildi. Bu esa O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirishda qanday ilg'or yondashuvlarni qo'llash mumkinligini aniqlashga xizmat qildi.

Tahliliy yondashuv va tavsiyalar ishlab chiqish

SWOT tahlil asosida O'zbekistonda ekoturizmni kengaytirishning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlar va tahdidlar aniqlab chiqildi. Bundan tashqari, Barqaror rivojlanish maqsadlari (13, 14, 15-Maqsadlar) doirasida ekoturizmning ekologik barqarorlikni ta'minlashdagi funksional roli belgilab olindi. Olingan natijalar asosida hududlar kesimida amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natijalar

Tadqiqot davomida O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish imkoniyatlari va to'sqinlik qilayotgan omillar tizimli tahlil qilindi. O'zbekistonning tabiiy resurslari va ekologik hududlari ekoturizm uchun juda katta salohiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Surxondaryo viloyatidagi Boysun tog'lari, Navoiy viloyatidagi Sarmishsoy darasi, Qoraqalpog'istonning Orolbo'yi hududi, Namangan viloyatidagi Chatqol biosfera hududi kabi hududlar ekoturizmni rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlarga ega. Ushbu hududlar o'zining noyob landshaftlari, florasiga va faunasiga ega bo'lib, sayyohlarni jalb qilish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi. Shu bilan birga, ekoturizmni rivojlantirishda ushbu hududlarning tabiiy resurslarini barqaror boshqarish zarurati ham mavjud.

Biroq, mavjud ekoturizm infratuzilmasi va xizmat ko'rsatish sohasidagi holat tahlil qilinsa, ko'plab hududlarda infratuzilmaning rivojlanmaganligi va xizmatlarning past darajada ekanligi kuzatildi. Ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan infrastrukturaviy o'zgarishlar (yo'llar, mehmonxonalar, axborot markazlari va xizmatlar) ko'plab hududlarda hali to'liq amalga oshirilmagan. Bu, o'z navbatida, xorijiy va mahalliy sayyohlarning qiziqishini kamaytiradi va sayyohlar oqimi ham past darajada qoladi. Ayniqsa, ayrim chekka hududlarda transport va logistik muammolar mavjudligi, ekoturizmni rivojlantirishda asosiy to'sqinliklar sifatida namoyon bo'ldi.

Shuningdek, ekoturizmning ekologik barqarorlikka ta'siri ham tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ekoturizmning noto'g'ri boshqarilishi natijasida ayrim hududlarda ekologik muvozanatning buzilishi, tabiiy resurslarning haddan tashqari ishlatilishi va atrof-muhitning ifloslanishi holatlari qayd etildi. Biroq, umumiy holda, ekoturizmning ekologik ta'siri yuqori darajada emasligi va ekologik xavfsizlikning ba'zi hududlarda yaxshi boshqarilishi ko'rsatilgan. Bu, ayniqsa, ekoturizm faoliyatini boshqarish uchun zamonaviy monitoring tizimlari va ekologik standartlarning joriy etilishi muhimligini ta'kidlaydi.

O'zbekistondagi ekoturizmni rivojlantirishga oid davlat siyosati va qonunchilik bazasi mavjud bo'lishiga qaramay, ular amaliyotda yetarlicha samarali ishlatilmagan. Ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan huquqiy hujjatlar, strategiyalar va dasturlar (masalan, "Yashil makon" va "Barqaror rivojlanish strategiyasi-2030") mavjud bo'lsa-da, ularni amalga oshirishda mahalliy hokimiyat organlari va fuqarolik jamiyatlari o'rtasidagi hamkorlik yetarli darajada rivojlanmagan. Boshqa mamlakatlar tajribasi, xususan, mintaqadagi qo'shni davlatlar — Qirg'iziston va Qozog'istonda ekoturizmning rivojlanishidagi muvaffaqiyatlar, yuqori darajadagi hamkorlik va boshqaruvning samarali mexanizmlari O'zbekistonda ham ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosatini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, mahalliy aholining ekoturizm faoliyatida ishtiroki ham tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ekoturizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri yuqori bo'lsa-da, bu ta'sir hali keng tarqalgan emas. Mahalliy aholining ekoturizmga jalb qilinishi darajasi past bo'lib, bu ularning turizm sohasidagi o'rnini va ularga taqdim etilayotgan iqtisodiy foyda miqdori bilan chambarchas bog'liq. Shu bilan birga,

ekoturizmning iqtisodiy foydalari, ayniqsa, ayollar va yoshlar uchun yangi ish o'rinlari yaratishda o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Tadqiqotda olingan natijalar, shuningdek, O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish uchun qo'yilgan davlat dasturlarining amalda to'liq bajarilmaganligini va ilg'or yondashuvlarni tatbiq etishda qiyinchiliklar mavjudligini ko'rsatdi. Bu holat, davlat siyosatining va ekoturizmga qaratilgan amaliy yondashuvlarning yanada samarali bo'lishi uchun qo'shimcha yondashuvlar va innovatsiyalarni talab etishini anglatadi.

Muhokama

O'zbekistonning ekoturizm salohiyatini baholash, uning rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash va ekologik barqarorlikni ta'minlash masalalari tadqiqot davomida alohida e'tiborga olindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda ekoturizm rivoji uchun barcha zarur shart-sharoitlar mavjud bo'lsa-da, mavjud imkoniyatlarni to'liq ishga solish uchun ko'plab muammolarni hal qilish zarur.

Birinchidan, ekoturizmning rivojlanishi uchun mavjud tabiiy resurslar O'zbekistonda juda katta salohiyatga ega. Surxondaryo viloyatidagi Boysun tog'lari va Navoiy viloyatidagi Sarmishsoy kabi hududlarda noyob tabiiy ob'ektlar va madaniy meros mavjud bo'lib, ularni ekoturizm manbalariga aylantirish imkoniyatlari katta. Bu hududlarda turistik ob'ektlar va faoliyatlar yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishi mumkin. Shu bilan birga, Orolbo'yi hududi va Namangan viloyatidagi Chatqol biosfera hududi kabi ekologik jihatdan muhim hududlar ham, ayniqsa ekologik turizmni rivojlantirishda asosiy o'rinni egallaydi. Ammo, bu hududlarning barchasida ekologik xavfsizlik va barqaror boshqaruv mexanizmlarining yo'qligi natijasida tabiiy muhitga salbiy ta'sirlar kuzatilmoqda. Ayniqsa, sayyohlar sonining ortishi natijasida biota va landshaftlarning o'zgarishi, ekoturizm faoliyati noto'g'ri boshqarilganda ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchidan, ekoturizm rivojiga to'sqinlik qilayotgan eng katta omillardan biri infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligidir. Tadqiqotda qayd etilganidek, ko'plab ekoturistik hududlarda transport, mehmonxona va xizmatlar tizimi hali o'zining yuqori sifatini ta'minlamaydi. Infratuzilmaning sustligi, xorijiy va mahalliy sayyohlarning hududlarga tashrif buyurishini cheklaydi. Bu esa sayyohlik oqimining pastligi va iqtisodiy imkoniyatlarning cheklanishiga olib keladi. Shu bilan birga, mahalliy aholini ekoturizmga jalb etish mexanizmlarining sustligi ham mavjud. Bu hududlarda ekologik turizmni rivojlantirishga mahalliy aholi ishtirokini kengaytirish uchun motivatsiya tizimlarini yaratish zarurligini ko'rsatadi.

Uchinchidan, davlat siyosati va qonunchilik bazasi bo'yicha amalga oshirilgan tashabbuslar mavjud bo'lsa-da, ularning amalga oshirilishidagi muammolarni bartaraf etish zarur. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan ekoturizmga oid normativ-huquqiy hujjatlar, masalan, "Barqaror rivojlanish strategiyasi-2030" va "Ekoturizmni

rivojlantirish konsepsiyasi” kabi dasturlar bir qancha imkoniyatlar yaratgan. Biroq, bu dasturlarni amaliyotga joriy qilishda mahalliy hokimiyatlar o‘rtasidagi hamkorlikning sustligi, iqtisodiy resurslarning etishmasligi va ijro etish mexanizmlarining yetarli darajada samarali bo‘lmaganligi mavjud. Natijada, ekoturizmning kengayishi uchun zarur bo‘lgan davlat boshqaruvining samarali mexanizmlarini yaratish zarurati dolzarb muammo sifatida qolmoqda.

To‘rtinchidan, ekologik barqarorlik masalasi ham alohida e‘tiborga olish zarur. Tadqiqot davomida ekoturizmning ijobiy ekologik ta‘siriga qaramay, ayrim hududlarda sayyohlar oqimi va ekologik xavfsizlikni boshqarishdagi kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Ekoturizmni rivojlantirishning asosiy maqsadi ekologik muvozanatni saqlash va tabiiy resurslarni barqaror ishlatish bo‘lishi kerak. Shu bois, ekologik turizmning asosiy omillaridan biri sifatida ekologik ta‘lim va xabardorlikni oshirish zarur. Tabiatni saqlash bo‘yicha ilg‘or tajribalar va samarali boshqaruv tizimlari ekoturizmni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ekoturizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta‘siri ham yuksak. Mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratish, ayniqsa, ayollar va yoshlar uchun turizm sohasida bandlikni oshirish imkoniyatlari mavjud. Ekoturizm faoliyatining iqtisodiy foydalari ham, o‘z navbatida, mahalliy iqtisodiyotga qo‘shimcha daromad manbalarini keltiradi. Biroq, bu ta‘sir hali keng tarqalmagan va bu soha uchun investitsiyalarni jalb etish, hamkorlikni rivojlantirish zarurati mavjud.

Umuman olganda, O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish uchun imkoniyatlar mavjud bo‘lishiga qaramay, bu yo‘nalishdagi muvaffaqiyatni ta‘minlash uchun ekologik xavfsizlikni oshirish, infratuzilmani rivojlantirish va davlat siyosatini kuchaytirish zarurati mavjud. Tadqiqot natijalari, shuningdek, ekoturizmni barqaror boshqarish va ilg‘or yondashuvlarni tatbiq etishning ahamiyatini ko‘rsatdi. Ekoturizmning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik jihatlari bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular to‘g‘ri boshqarilganda, mamlakatning uzoq muddatli rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonning ekoturizm salohiyati juda katta va mamlakatda ekoturizmni rivojlantirish uchun barcha zaruriy tabiiy resurslar mavjud. Mamlakatning turli mintaqalarida, xususan, Boysun tog‘lari, Sarmishsoy, Chatqol biosfera hududi va Orolbo‘yi kabi hududlar ekoturizm faoliyatini rivojlantirishga imkoniyat yaratadi. Ushbu hududlar o‘zining tabiiy boyliklari va madaniy meroslari bilan dunyo miqyosida ekoturizmni rivojlantirish uchun eng yaxshi platformalarni taqdim etadi.

Biroq, ekoturizmning to‘liq salohiyatidan foydalanish uchun bir qator muammolarni bartaraf etish zarur. Tadqiqotda aniqlanganidek, infratuzilmaning

sustligi, ekoturizmni boshqarish tizimlarining etishmasligi, shuningdek, ekologik xavfsizlikni ta'minlashdagi kamchiliklar bu sohaning rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Ayniqsa, sayyohlar oqimining haddan tashqari ortishi, tabiiy resurslarni haddan tashqari ishlatish va atrof-muhitning ifloslanishi kabi muammolarni hal qilish uchun zamonaviy boshqaruv mexanizmlari va ekologik standartlarni joriy etish zarur.

Shuningdek, davlat siyosati va qonunchilik bazasining amaliyotda to'liq ijro etilmaganligi ekoturizmni rivojlantirishdagi asosiy to'siqlardan biri bo'lib qolmoqda. Bu esa davlat va mahalliy hokimiyatlar o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlashni, hamda ekoturizmga oid investitsiyalarni jalb etish zarurligini ko'rsatadi. Ekoturizmni barqaror boshqarish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashda mahalliy aholining ishtirokini oshirish ham muhim omil sifatida ajralib turadi.

Bundan tashqari, ekoturizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri katta bo'lib, ayniqsa, mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlari yaratishda, hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, bu ta'sir hali to'liq amalga oshirilmagan va ekoturizmni rivojlantirishda mahalliy aholini yanada faolroq jalb qilish zarur.

Shu asosda, O'zbekistonning ekoturizmni rivojlantirishda kelajakda amalga oshirilishi zarur bo'lgan asosiy yo'nalishlar quyidagilardan iborat:

1. Ekoturizm infratuzilmasini rivojlantirish va sayyohlar uchun qulay sharoitlar yaratish.
2. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslarni barqaror boshqarish mexanizmlarini joriy etish.
3. Mahalliy aholi va hududiy boshqaruv tizimlari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish.
4. Ekoturizmga oid davlat dasturlarining amalga oshirilishini yanada kuchaytirish va ekoturizmga oid yuridik normativlarni takomillashtirish.

Umuman olganda, ekoturizm O'zbekistonning barqaror rivojlanishi va ekologik barqarorlikni ta'minlashdagi muhim yo'nalish bo'lib, bu sohani rivojlantirish uchun kompleks yondashuv va zamonaviy boshqaruv tizimlari zarur. Mamlakatda ekoturizmni rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ekologik muvozanatni saqlash va mahalliy aholi uchun yangi imkoniyatlar yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF–60-sonli farmoni. T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. (2023). "Ekoturizmni rivojlantirish konsepsiyasi". Toshkent: Rasmiy nashr.
3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. (2023). "Barqaror ekologik rivojlanish strategiyasi-2030". Toshkent: Ekologiya nashriyoti.

4. Sharipov, O., & Qodirov, B. (2021). Ekoturizmning iqtisodiy va ekologik jihatlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar", 4(3), 45–51.
5. Turaev, M. (2020). O'zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish istiqbollari. "Turizm va rivojlanish", 2(1), 60–67.
6. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2022). "Sustainable Tourism for Development". Madrid: UNWTO Publications.
7. Honey, M. (2008). "Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?" (2nd ed.). Washington, DC: Island Press.
8. Eagles, P. F. J., McCool, S. F., & Haynes, C. D. (2002). "Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management". IUCN: Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
9. Butler, R. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. "Tourism Geographies", 1(1), 7–25.
10. Briedenhann, J., & Wickens, E. (2004). Rural tourism – Meeting the challenges of the new South Africa. "International Journal of Tourism Research", 6(3), 189–203.
11. Gössling, S., Hall, C. M., & Weaver, D. (2009). "Sustainable Tourism Futures: Perspectives on Systems, Restructuring and Innovations". London: Routledge.
12. Weaver, D. B. (2001). "Ecotourism". Milton, Australia: John Wiley & Sons.
13. Khan, M. M., & Mikkelsen, R. (2017). Ecotourism: Principles, Practices and Policies for Sustainability. "UNEP and WTO Joint Publication".